

**ULUSLARARASI MEDENİ VE SİYASİ HAKLAR
SÖZLEŞMESİNİN,
ÖLÜM CEZASININ KALDIRILMASINI AMAÇLAYAN
İKİNCİ SEÇMELİ PROTOKOLÜ**

(BM Genel Kurulunun 15/12/1989 tarih ve 44/128 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve 11/07/1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir) ¹

¹ “Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin, Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan İkinci Seçmeli Protokolü” (“MSHS/SP-2”) (“*Second Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights, aiming at the abolition of the death penalty*”), Birleşmiş Milletler Genel Kurulunun 15/12/1989 tarih ve 44/128 sayılı kararıyla kabul edilmiş ve yürürlük için (md.8/1)’de aranan 10 onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi tarihinden üç ay geçmesi koşulu gerçekleşerek, 11/07/1991 tarihinde yürürlüğe girmiştir.

Türkiye, “MSHS/SP-2”ne 06/04/2004 tarihinde imza koymuş ve onaylamak üzere, 28/10/2005 tarih ve 5415 sayılı “Ölüm Cezasının Kaldırılmasını Amaçlayan, Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşmeye Ek İkinci İhtiyari Protokolün Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun”u çıkartmıştır, (RG, 02/11/2005, s.25984). Bunun ardından, Bakanlar Kurulunun 12/12/2005 tarih ve 2005/9813 sayılı kararı ile “MSHS/SP-2”nün onaylanması kararlaştırılmış ve anılan Karara ekli olarak Protokolün Türkçe resmi çevirisi ve İngilizce orijinal metni de yayımlanmıştır, (RG, 27/12/2005, s.26036). Türkiye onay belgesini 02/03/2006 tarihinde depo etmiş ve “MSHS/SP-2” Türkiye bakımından 02/06/2006 tarihinden itibaren yürürlük kazanmıştır.

“MSHS/SP-2”nün Türkçe çevirisi ilk kez tarafımızdan yapılmış ve şu çalışmada yer almıştı. Mehmet Semih Gemalmaz, **Yaşam Hakkı ve İşkence Yasağı**, Kavram Yayınları, İstanbul 1994 (2. Baskı), sf.114-116. Aynı çalışma sf.112-119’da, bu Protokole ilişkin bilgi ve değerlendirmeye de yer verilmiştir. Bu Protokolün çevirisi daha sonra şu derlememizde yeniden yayınlanmıştır. Mehmet Semih Gemalmaz, **Ölüm Cezasına İlişkin Ulusüstü Belgeler**, İstanbul Barosu Yayınları, İstanbul, Nisan 2002, sf.28-31. Anılan bu son çalışmanın “Dünyada Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin Gelişmeler ve Belgeler” başlıklı Giriş bölümünde (sf.VIII-XXVI) bu Protokol de dahil olmak üzere, konuya ilişkin değerlendirme bulunmaktadır. Nihayet, belgenin gözden geçirilmiş, dipnotları ve açıklamalar eklenmiş Türkçe çevirisi ve ayrıca İngilizce orijinal metni için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **İnsan Hakları**

Bu Protokolün Taraflı Devletler,

Ölüm cezasının kaldırılmasının, insan onuruna saygının pekiştirilmesine ve insan haklarının aşamalı biçimde gelişmesine katkıda bulunacağına inanarak,

10 Aralık 1948 tarihinde kabul edilen Evrensel İnsan Hakları Bildirisi² Madde 3'ü, ve 16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi³ Madde 6'yı hatırlatarak,

Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi Madde 6'nın, ölüm cezasının ilga edilmesinin arzuya şayan olduğunu kuvvetli biçimde öngören terimlerle⁴, bu cezanın kaldırılmasına göndermede bulunduğunu not ederek,

Belgeleri/Human Rights Instruments/Cilt IV/Birleşmiş Milletler-Birinci Bölüm, Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2004, sf.125-132 (Türkçe) ve sf.417-421 (İngilizce).

“**MSHS/SP-2**” hakkında bilgi için bkz., Mehmet Semih Gemalmaz, **Ulusalüstü İnsan Hakları Hukukunun Genel Teorisine Giriş**, Legal Yayıncılık, İstanbul, Ekim 2007, (Genişletilmiş 6. Baskı), sf.495-500.

² “**MSHS/SP-2**”nın Başlangıç bölümünün ikinci paragrafında göndermesi yapılan “**Evrensel İnsan Hakları Bildirisi**” (“**EİHB**”) (“*Universal Declaration of Human Rights*”), BM Genel Kurulunun 10/12/1948 tarih ve 217 A (III) sayılı kararıyla kabul ve ilan edilmiştir. “**EİHB**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

³ “**MSHS/SP-2**”nın Başlangıç bölümünün ikinci paragrafında göndermesi yapılan ve esasen bu Protokolün de dayanağı olan “**Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi**” (“**MSHS**”) (“*International Covenant on Civil and Political Rights*”), BM Genel Kurulunun 16/12/1966 tarihi ve 2200 A (XXI) sayılı kararıyla kabul edilmiş, 19/12/1966 tarihinde imzaya açılmış ve 23/03/1976 tarihinde yürürlüğe girmiştir. “**MSHS**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirisine bu derlemede yer verilmiştir.

⁴ “**MSHS/SP-2**”nın Başlangıç bölümünün üçüncü paragrafında geçen “Madde 6'nın, ölüm cezasının ilga edilmesinin arzuya şayan olduğunu kuvvetli biçimde öngören terimlerle” ifadesiyle gönderme yapılan ibare bağlamında, okura özellikle “**MSHS**” (md.6)'nın 6 numaralı bendindeki “Bu maddedeki hiçbir hüküm, bu Sözleşmeye Taraf herhangi bir Devlet tarafından, ölüm cezasının

Ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin bütün önlemlerin, yaşam hakkından yararlanmada bir ilerleme olarak değerlendirilmesi gerektiğine⁵ ikna olarak,

Böylelikle ölüm cezasının kaldırılmasına ilişkin olarak bir uluslararası taahhüdü üstlenmeyi isteyerek,

Aşağıdaki hükümler üzerinde anlaşmışlardır:

Madde 1

1. İşbu Protokolün Tarafı bir Devletin yargı yetki alanı içinde bulunan hiç kimsenin ölüm cezası infaz edilmeyecektir.^{6 7}

kaldırılmasını geciktirmek ya da engellemek amacıyla ileri sürülemeyecektir” hükmünü hatırlatıyoruz.

⁵ “**MSHS/SP-2**”nin Başlangıç bölümünün dördüncü paragrafında geçen “yaşam hakkından yararlanmada bir ilerleme olarak değerlendirilmesi gerektiği” (“*should be considered as progress in the enjoyment of the right to life*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “yaşama hakkının kullanılmasına ait bir ilerleme olarak kabul edileceği” şeklinde çevrilmiştir. Sorunlu çeviri. *Birincisi*, “yaşama hakkı” değil, “yaşam hakkı” olmalıdır. “Yaşam hakkı”, kişinin “canlı olma/canlı kalma” hakkıdır; “yaşama hakkı” ise, “yaşam kalitesi/niteliği” ile alakalıdır. *İkincisi*, yaşam hakkının “kullanılması” değil, bu haktan “yararlanma” olmalıdır; zira “yaşam hakkı” kullanılmaz, bu hak zaten ya vardır ya da yoktur. Bu bakımdan “yaşam hakkı” diğer haklara benzemez; bütün hakların “temeli” olmasının nedeni de budur. Yaşam hakkından yararlanma ise, dışarıdan müdahaleyle kişinin “canlı olma/canlı kalma” hakkından yoksun bırakılmamasını güvence altına alır. Bu hak, ölüm cezasının tanındığı dönemde ve yerlerde, kişinin yaşam hakkından “keyfi/hukuka aykırı” biçimde yokun bırakılmamasını garanti eder. Ölüm cezası niteliği icabı yaşam hakkı ile bağdaşmaz olduğundan, bu Protokolün de son çözümlemede yöneldiği nihai hedef, bu cezanın tümden ilga edilmesi; dolayısıyla yaşam hakkının mutlak olarak güvenceye kavuşturulmasıdır. Bu hedefin gerçekleştiği aşamada ve yerlerde de yaşam hakkı işlevsiz hale gelmez ve fakat Devlete, kişilerin yaşam hakkından yararlanabilmelerine yönelik olarak özellikle diğer kişi yahut gruplardan gelebilecek tehdit ve ihlallere karşı yasal, yönetsel ve diğer tüm önlemleri alması yükümlülüğünü yükler.

⁶ “**MSHS/SP-2**” (md.1/1)’de düzenlenen “İşbu Protokolün Tarafı bir Devletin yargı yetki alanı içinde bulunan hiç kimsenin ölüm cezası infaz edilmeyecektir”

2. Her bir Taraf Devlet, kendi yargı yetki alanında ölüm cezasının kaldırılması için gerekli bütün önlemleri alacaktır.

Madde 2

1. (Protokolü) Onaylama ya da katılma zamanında konulmuş olup, savaş sırasında işlenen askeri nitelikli çok ciddi/(ağır) bir suç için verilen bir mahkumiyet hükmü uyarınca ölüm cezasının savaş zamanında uygulanmasını öngören bir çekince hariç, işbu Protokole konulan hiçbir çekince kabul edilemez.

2. Onaylama ya da katılma zamanında böyle bir çekince koyan Taraf Devlet, savaş sırasında uygulanabilecek ulusal mevzuatının ilgili hükümlerini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine iletecektir.

(“No one within the jurisdiction of a State Party to the present Protocol shall be executed”) hükmü, Türkçe resmi çeviride “Bu Protokole Taraf bir Devletin egemenlik alanında bulunan hiç kimse idam edilemez” şeklinde çevrilmiştir. Şu sorunlar var. *Birincisi*, “egemenlik alanında” çevirisi hatalı olup, doğrusu “yargı yetki alanında” olmalıdır. Aynı sorun, (md.1/2) ve (md.5) hükümlerinin resmi çevirisinde de söz konusudur. *İkincisi*, “idam edilemez” çevirisi isabetli değildir; zira idam, ölüm cezasının kişinin asılması suretiyle yerine getirilmesi yöntemidir. Protokolün bu hükmü, herhangi bir infaz yöntemine gönderme yapmamakta, ölüm cezası infazlarının yapılmayacağını düzenlemektedir.

⁷ “**MSHS/SP-2**” (md.1/1) hükmü bağlamında bkz., Avrupa Konseyi tarafından hazırlanarak 28/04/1983 tarihinde imza ve onaya açılan ve 01/03/1985 tarihinde yürürlüğe giren **İnsan Haklarını ve Temel Özgürlükleri Koruma Sözleşmesinin, Ölüm Cezasının Kaldırılmasına İlişkin, Protokol No.6** (“**AIHS/P-6**”) (“Protocol No.6 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms concerning the abolition of the death penalty”) (md.1)’deki “Ölüm cezası kaldırılmıştır. Hiç kimse ölüm cezasına çarptırılmayacaktır ya da (bu cezası) infaz edilmeyecektir” hükmü. Ayrıca bkz., ADÖ Genel Kurulu tarafından 08/06/1990 tarihinde kabul edilen ve 28/08/1991 tarihinde yürürlüğe giren “**Amerikan İnsan Hakları Sözleşmesinin Ölüm Cezasını Kaldıran Protokolü**” (“**Ame.İHS/ÖCP**”) (“Protocol to the American Convention on Human Rights to Abolish the Death Penalty”) (md.1)’deki “Bu Protokole Taraf Devletler, kendi yargı yetkilerine tabi herhangi bir kişiye kendi ülkelerinde ölüm cezası uygulamayacaktır” hükmü. Gerek “**AIHS/P-6**”nın gerekse “**Ame.İHS/ÖCP**”nin tarafımızdan yapılan Türkçe çevirilerine bu derlemenin bölgesel sistemlere ilişkin Birinci Cildinde yer verilmiştir.

3. Böyle bir çekince koyan Taraf Devlet, kendi ülkesindeki/(topraklarındaki) herhangi bir savaş halinin başlama yahut sona erme tarihini Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine bildirecektir.⁸

Madde 3

İşbu Protokole Taraf Devletler, Sözleşme Madde 40 uyarınca İnsan Hakları Komitesine sundukları raporlarına, bu Protokolü uygulamak üzere aldıkları önlemlere ilişkin bilgiyi dahil edeceklerdir.

Madde 4

(Sözleşme) Madde 41 çerçevesinde bir beyanda bulunmuş olan Sözleşmeye Taraf Devletler bakımından, İnsan Hakları Komitesinin başvuruları⁹ alma ve inceleme yetkisi, bir Taraf Devlet diğer bir Taraf Devletin yükümlülüklerini yerine getirmedigini iddia ettiğinde, ilgili Taraf Devlet (işbu Protokolü) onaylama ya da katılma anında aksine bir beyanda bulunmadıkça, işbu Protokolün hükümlerini de kapsayacaktır.

Madde 5

16 Aralık 1966 tarihinde kabul edilen Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesinin birinci Seçmeli Protokolüne Taraf Devletler bakımından, bu Devletlerin yargı yetkisine tabi bireylerden gelen başvuruları İnsan Hakları Komitesinin alma ve inceleme¹⁰ yetkisi, ilgili

⁸ “MSHS/SP-2” (md.2/1-3) hükümleri bağlamında bkz., 28/04/1983 tarihli “AİHS/P-6”nın savaş zamanında ölüm cezası istisnası tanıyan (md.2) hükmü ile çekince yasağı öngören (md.4) hükmü. Ayrıca bkz., 08/06/1990 tarihli “Ame.İHS/ÖCP” (md.2/1-3) hükümleri.

⁹ “MSHS/SP-2” (md.4)’te geçen “başvurular” (“communications”) sözcüğü, Türkçe resmi çeviride “şikayetler” olarak ifade edilmiştir; bunun doğrusu “başvurular”dır. Hemen ekleyelim ki, bu Protokolün izleyen maddelerinde de (örneğin md.5) geçen “başvuru” sözcükleri Türkçe resmi çeviride “şikayet” olarak ifade edilmiştir. Oysa İnsan Hakları Hukuku belgelerinde spesifik olarak “şikayet” karşılığı olan “complaint” terimine yer veren belgeler vardır.

¹⁰ “MSHS/SP-2” (md.5)’te geçen “bu Devletlerin yargı yetkisine tabi bireylerden gelen başvuruları” (“communications from individuals subject to its jurisdiction”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “Devletlerin egemenlik alanında

Taraf Devlet (işbu Protokolü) onaylama ya da katılma anında aksine bir beyanda bulunmadıkça, işbu Protokolün hükümlerini de kapsayacaktır.

Madde 6

1. İşbu Protokolün hükümleri, Sözleşmeye ek hükümler olarak uygulanacaktır.
2. İşbu Protokol Madde 2 çerçevesinde bir çekince konulabilmesi olanağına halel gelmeksizin, işbu Protokol Madde 1'in birinci paragrafında güvence altına alınan hak, Sözleşme Madde 4 uyarınca herhangi bir sapmaya/(aykırı önlem almaya) konu olmayacaktır.¹¹

bulunan bireylerden gelen şikayetleri" şeklinde çevrilmiştir. Şu sorunlar var. *Birincisi*, "egemenlik alanında" çevirisi hatalı olup, doğrusu "yargı yetki alanında" olmalıdır. Bkz., yukarıda (md.1/1) için verdiğimiz dipnottaki açıklama. Şu hatırlatmanın gerekli olduğu anlaşıyor. Sadece "**MSHS/SP-2**"nde değil, bölgesel ve uluslararası tüm insan hakları sözleşmelerinde, bireysel şikayet başvurusunun, sözleşmeye/protokole Taraf bir Devletin egemenlik alanında bulunması şartı aranmaz. Aranan biricik koşul, mağdurun, aleyhine başvurduğu ilgili Taraf Devletin yargı yetkisine tabi olduğu sırada şikayete konu ihlalin gerçekleşmiş olmasıdır. Başka deyişle, mağdurun, başvuru sırasında, ilgili o Taraf Devletin "egemenlik alanında", daha doğru deyişle "yargı yetki alanında" bulunması zorunlu değildir; ihlal sonrasında oradan ayrılmış olsa bile şikayet başvurusunda bulunabilir. Dolayısıyla, gerek bizim çevirimizdeki "bu Devletlerin yargı yetkisine tabi bireylerden gelen", gerekse Türkçe resmi çevirideki "Devletlerin egemenlik alanında bulunan bireylerden gelen" ibarelerini, üstte verdiğimiz açıklama ışığında okumak gerekir. *İkincisi*, "şikayetleri" şeklindeki resmi çevirinin, daha isabetlisi "başvuruları" olmalıdır. Bkz., yukarıda (md.4)'e ilişkin dipnottaki açıklama.

¹¹ "**MSHS/SP-2**" (md.6/2)'de geçen "Sözleşme Madde 4 uyarınca herhangi bir sapmaya/(aykırı önlem almaya) konu olmayacaktır" ("*shall not be subject to any derogation under article 4 of the Covenant*") ibaresi, Türkçe resmi çeviride, "Sözleşmenin 4. maddesine göre herhangi bir istisnaya tabi tutulamaz" şeklinde çevrilmiştir. Bizim "sapmaya/(aykırı önlem almaya)" şeklinde çevirdiğimiz "*derogation*" sözcüğünün, resmi çeviride "istisnaya tabi tutulamaz" şeklinde tamamen yoruma dayalı ve hatalı çevrildiği görülmektedir.

Madde 7

1. İşbu Protokol, Sözleşmeyi imzalamış bulunan herhangi bir Devletin¹² imzalamasına açıktır.
2. İşbu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da Sözleşmeye katılmış herhangi bir Devletin¹³ onaylamasına tabidir. Onay belgeleri, Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilecektir.
3. İşbu Protokol, Sözleşmeyi onaylamış ya da Sözleşmeye katılmış herhangi bir Devletin¹⁴ katılmasına açık olacaktır.
4. Katılma (işlemi), Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine katılma belgesinin depo edilmesiyle işlerlik(yürürlük) kazanacaktır.¹⁵
5. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri¹⁶, her bir onay ya da katılma belgesinin depo edilmesi hususunda, işbu Protokolü imzalayan ya da ona/(Protokole) katılan bütün Devletleri bilgilendirecektir.

¹² “MSHS/SP-2” (md.7/1)’de geçen “herhangi bir Devletin” (“by any State”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride hatalı olarak “bütün Devletlerin” şeklinde çevrilmiştir.

¹³ “MSHS/SP-2” (md.7/2)’de geçen “herhangi bir Devletin” ibaresi, Türkçe resmi çeviride bu kez “Devletlerin” şeklinde çevrilmiştir.

¹⁴ “MSHS/SP-2” (md.7/3)’te geçen “herhangi bir Devletin” ibaresi, Türkçe resmi çeviride bu kez “her Devletin” şeklinde çevrilmiştir.

¹⁵ “MSHS/SP-2” (md.7/4)’te geçen “Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine katılma belgesinin depo edilmesiyle işlerlik(yürürlük) kazanacaktır” (“shall be effected by the deposit of an instrument of accession”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride, “katılım belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine tevdi edilmesinden itibaren hüküm ifade eder” şeklinde çevrilmiştir.

¹⁶ “MSHS/SP-2” (md.7/2, 7/4 ve 7/5)’te tümü aynı olan “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri” (“the Secretary-General of the United Nations”) ibaresi geçmektedir. Türkçe resmi çeviride ise, ne hikmetse, (md.7/2) ve (md.7/4)’te bu ibare “Birleşmiş Milletler Genel Sekreterliğine” ve (md.7/5)’te ise “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri” şeklinde çevrilmiştir. Keza, aynı kalıp aşağıdaki (md.10)’un çevirisinde de yine “Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri” olarak ifade edilmiştir.

Madde 8

1. İşbu Protokol, onuncu onay ya da katılma belgesinin Birleşmiş Milletler Genel Sekreterine depo edilmesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

2. Onuncu onay ya da katılma belgesinin depo edilmesinden sonra işbu Protokolü onaylayan ya da ona/(Protokole) katılan her bir Devlet bakımından¹⁷ işbu Protokol, kendi onay ya da katılma belgesini depo etmesi tarihinden üç ay sonra yürürlüğe girecektir.

Madde 9

İşbu Protokolün hükümleri, herhangi bir sınırlama ya da istisna olmaksızın federal Devletlerin bütün bölgelerinde uygulanacaktır.

Madde 10

Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşme Madde 48 paragraf 1’de belirtilen bütün Devletleri aşağıdaki hususlarda bilgilendirecektir:

(a) İşbu Protokol Madde 2 çerçevesindeki çekinceler, başvurular ve bildirimler;¹⁸

¹⁷ **MSHS/SP-2** (md.8/2)’de geçen “...Protokolü onaylayan ya da ona/(Protokole) katılan her bir Devlet bakımından” (“*For each State ratifying the present Protocol or acceding to it*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride eksik olarak “...bu Protokolü onaylayan her bir Devlet için” şeklinde çevrilmekle “ya da ona katılan” (“*or acceding to it*”) ibaresi atlanmıştır.

¹⁸ **MSHS/SP-2** (md.10/a)’de geçen “İşbu Protokol Madde 2 çerçevesindeki çekinceler, başvurular ve bildirimler” (“*Reservations, communications and notifications under article 2 of the present Protocol*”) ibaresi, Türkçe resmi çeviride “Bu Protokolün 2. maddesine göre yapılan çekince, bildirim, beyanlar” şeklinde çevrilmiştir. Görülüyor ki, “bildirim” sözcüğü, “*communications*” için kullanılmıştır; ama hatalıdır ve doğrusu “başvurular”dır, yahut bize göre yanlış olan resmi çevirideki terminolojiye uygun olacaksa “şikayetler” sözcüğü yeğlenmeliydi. Keza, resmi çeviride “beyanlar” sözcüğü, “*notifications*” karşılığı kullanılmıştır; hatalıdır, doğrusu “bildirimler” olmalıydı. Her halükarda “başvurular” teknik terimi atlanmıştır. Resmi çeviri yapan görevli, kendisinin (md.2) hükmünü nasıl çevirdiğine bile bakmamıştır.

- (b) İşbu Protokol Madde 4 yahut Madde 5 çerçevesinde yapılan beyanlar;¹⁹
- (c) İşbu Protokol Madde 7 çerçevesindeki imzalar, onaylar ya da katılmalar;
- (d) İşbu Protokolün, Madde 8 uyarınca yürürlüğe giriş tarihi.

Madde 11

1. Bu Protokolün eşit derecede geçerli olan Arapça, Çince, İngilizce, Fransızca, Rusça ve İspanyolca metinleri Birleşmiş Milletler arşivlerinde depo edilecektir.
2. Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri, Sözleşme Madde 48’de belirtilen bütün Devletlere²⁰, bu Protokolün onaylı örneklerini iletacaktır.

¹⁹ **MSHS/SP-2** (md.10/b)’de geçen “Bu Protokol Madde 4 yahut da Madde 5 çerçevesinde yapılan beyanlar” (“*Statements made under articles 4 or 5 of the present Protocol*”) cümlesindeki “yahut” sözcüğü, Türkçe resmi çeviride hatalı olarak “ve” şeklinde çevrilmiştir.

²⁰ **MSHS/SP-2** (md.11/2)’de geçen “bütün Devletlere” (“*all States*”) ibaresindeki “bütün” sözcüğü, Türkçe resmi çeviride atlanmıştır.

